

Miloslava Knappová

POLSKÉ ELEMENTY V SOUČASNĚ ČESKÉ ANTROPONYMII

1. Vlivem stále se rozvíjejících všestranných styků mezi příslušníky národa českého a polského dochází k průběžnému pronikání polských osobních jmen do systému antroponymů užívaných na území ČSR¹. Nositeli polských antroponymů jsou jednak příslušníci českého národa (lze u nich předpokládat polské předky), jednak Poláci, kteří se v ČSR povětšinou dočasně, méně už trvale usazují z důvodů pracovních či rodinných a jména jsou jim zapisována do dokladů vydávaných čs. úřady (podle „Statistické ročenky ČSR“ z 1984 r. tvoří Poláci 0,7% obyvatelstva ČSR).

Naším cílem je zjistit, jaké typy polských osobních jmen (=OJ) do antroponymického systému existujícího na území ČSR pronikají, do jaké míry se v češtině adaptují a jaké postupy se při jejich počestování uplatňují. Obecně lze konstatovat, že do češtiny pronikají jak polská rodná (křestní) jména, resp. polské podoby rodných jmen (=RJ) původu slovanského i neslovanského, tak i polské podoby příjmení různorodého původu, tj. apelativního i propriálního, slovanského i neslovanského.

2. Rodná (křestní) jména pronikající z polštiny na území ČSR.

Lze je rozdělit na dvě skupiny:

2.1. Rodná jména, která v češtině natolik zdomácněla, že se provopisně počestila a stala se součástí oficiálního seznamu RJ zapsatelných do matriky dětem narozeným v ČSR. Z RJ, která k nám pronikla z polštiny a příslušníci českého národa je užívají již v provopisně počestěné podobě, jsou to mužská jména *Zbyšek* (pol. *Zbyszek*)², *Lešek* (pol. *Leszek*), *Česlav* (pol. *Czesław*) a *Jacek*. S výjimkou *Česlava* jde tedy o odvozeniny z jiných jmen: *Zbyšek* je ze *Zbigniew* (v češtině je rovněž *Zbyhněv*, ovšem neužívá se), *Lešek* z *Lech*, *Jacek*

¹ Studie vznikla v 1989 r., a tudíž se v ní užívají tehdy platné zkratky státních útvarů (ČSR, ČSSR).

² Polské podoby jmen a jejich původ viz B. Kupis, B. Wernichowska, J. Kamyczek, *Księga imion*, Warszawa 1975.

pochází z neslovanského *Hyacint*. Podle průzkumu výskytu RJ v ČSR v l. 1980–1983 je z uvedených jmen v češtině dnes nejužívanější *Zbyšek* (je doložen ve všech krajích ČSR), zatímco *Lešek*, *Česlav* a *Jacek* se dnes volí jen o jediné.

Ženská polská jména, která pronikla do českého antroponymického systému a počestila se, tvoří rovněž jen malou skupinku. Běžně užívána je z nich *Vanda* (pol. *Wanda*), zřídka *Danuta* a *Halina*, ojedinele *Grażina* (pol. *Grażina*) a *Jadviga* (pol. *Jadwiga*).

Z uvedených dokladů vyplývá, že při provopisném počestování polských RJ se polské w přepisuje jako české v, polský grafém ż jako české ž, polské l jako české l a polské sprežky sz, cz jako š (*Leszek* – *Lešek*) a č (*Czesław* – *Česlav*).

2.2. Druhou skupinu polských RJ, která pronikají do antroponymického systému užívaného v ČSR, tvoří RJ mající polskou pravopisnou podobu. Podkladem pro průzkum této skupiny se stala jména, která byla zvolena dětem na území ČSR v l. 1980–1983. Každý kraj ČSR byl při tomto průzkumu sledován 12 měsíců. Jména tedy představují určitý vzorek, nikoli kompletní výčet, resp. absolutní počet polských jmen zapsaných v uvedeném období. Polské podoby RJ volili pro své děti zpravidla rodiče žijící ve smíšeném manželství (otec Polák, matka Češka apod.), popř. i polské manželské dvojice. Děti, které byly takto pojmenovány, mají povětšinou občanství ČSSR, řidčeji PLR. Polské podoby jmen byly v ČSR zapsány dětem do rodných listů především v kraji Severomoravském, dále Východočeském a Jihomoravském, ojedinele Západočeském.

V uvedeném období byly v ČSR zapsány polské podoby jmen celkem 56 dětem, a to 40 chlapcům a 16 dívkám. Vzhledem k převažujícímu počtu chlapců nad dívkami lze z obecně známé snahy o udržování rodinné tradice ve volbě mužských RJ soudit, že otci chlapců, jimž bylo zapsáno polské jméno, byli převážně příslušníci polského národa. Uvedeným 40 chlapcům bylo zapsáno celkem 18 jmen, z nichž 7 jich je původu slovanského a 11 neslovanského. Slovanského původu jsou jména: *Władysław*, *Zbigniew*, *Mieczysław*, *Bogdan*, *Wiesław*, *Czesław*, *Zbyszek*, neslovanského *Andrzej*, *Dariusz*, *Jerzy*, *Lucjan*, *Henryk*, *Mariusz*, *Łukasz*, *Michał*, *Maciej*, *Tadeusz*, *Tomasz*. Podíváme-li se na uvedená jména z hlediska frekvenčního, zjišťujeme, že nejčastěji bylo voleno jméno *Andrzej* (10 ×), po něm *Jerzy* (5 ×) a *Władysław* (4 ×), 2 × byla vybrána jména *Zbigniew*, *Czesław*, *Bogdan*, *Lucjan*, *Tadeusz*, *Zbyszek*, 1 × *Dariusz*, *Henryk*, *Łukasz*, *Maciej*, *Mariusz*, *Michał*, *Tomasz*, *Wiesław*, *Mieczysław*. 16 dívkám bylo zapsáno celkem 8 polských podob jmen, všechna původu neslovanského. Jejich pořadí výskytu bylo následující: 3 × byly zvoleny *Ewa*, *Elżbieta* a *Katarzyna*, 2 × *Lucyna* a *Urszula*, 1 × *Janina*, *Cecylia* a *Sonia* (tuto podobu užívá i italština a jako variantní se vyskytuje též v angličtině).

2.3. Porovnáme-li repertoár polských podob RJ zapsaných v ČSR s 10 nejčastějšími jmény, která uvádí J. Bubak ve výsledcích průzkumu volby jmen v Krakově v 1975 r.³, ukazuje se, že z krakovské desítky nejoblíbenějších se vyskytují v ČSR tři mužská RJ (*Tomasz, Dariusz, Łukasz*), z ženských jmen pak dvě (*Katarzyna, Ewa*) a dále některá další RJ z krakovského průzkumu, která se v něm ovšem umístila dále než v první desítce (*Maciej, Jerzy, Kazimierz, Zbigniew, Urszula, Wanda, Elżbieta, Janina, Grażyna*). – Z dílčího porovnání polských jmen zapsaných (at již v polské, nebo počestěné podobě) v l. 1980–1983 v ČSR se jmény volenými v Krakově v 1975 r. vyplývá, že v ČSR byla zapisována RJ, která jsou v Polsku velmi oblíbená či běžně užívaná, tj. že se repertoár polských jmen volených v ČSR zhruba shoduje s repertoárem jmen frekventovaných v Polsku.

2.4. V období let 1980–1983 byla v ČSR pochopitelně zapisována v původní podobě – v souhlase se zásadami národnostní politiky ČSSR – nejen jména polská, ale i slovenské a německé podoby jmen, jakož i jména z dalších jazyků, neobsažená v oficiálním matričním seznamu jmen (fecká, orientální aj.). Ukazuje se, že polské podoby jmen tu spolu se slovenskými zaujaly v pořadí častosti výskytu cizojazyčných podob jmen 2. místo, a to za jmény orientálními. Z celkového počtu zapsaných cizích podob jmen tvořila polská RJ zhruba 1/5.

3. Polská příjmení vyskytující se v antroponymickém systému ČSR.

Výskyt polských příjmení (at již původu slovanského nebo neslovanského, apelativního nebo propriálního) v ČSR byl sledován v rámci výzkumu příjmení v Severočeském a Východočeském kraji ČSR, a to na základě telefonních seznamů z l. 1986–1987. Konkrétně šlo o telefonní uzlové body Ústí nad Labem, Liberec, Pardubice, Hradec Králové. Vzhledem k tomu, že účastnickou telefonní stanicí mívá jen určité procento obyvatel, šlo pouze o výzkum sondážní, orientační. Přesto ukázal, že se v seznamu telefonních účastníků vyskytla řada polských příjmení, at již jsou jejich nositeli občané národnosti české nebo polské. Ze spojení těchto příjmení s rodnými jmény vyplynulo, že mezi nimi výrazně převažují Češi (patrně s polskými předky). Takto získaná příjmení lze rozdělit do tří skupin:

3.1. Polská příjmení začleňující se do českého jazykového systému bez jakýchkoliv (nutných) grafických úprav. Jsou to např. příjmení jako *Balek, Gavenda, Golan, Komeda, Komenda*⁴.

³ Viz J. Bubak, *O nadawaniu imion*, [in:] *Spoločenské fungovanie vlastných mien*, 7. slovenská onomastická konferencia, Bratislava 1980.

⁴ Polské podoby příjmení ověřovány v díle S. Rosponda, *Słownik nazwisk śląskich*, t. 1,2, Wrocław, Warszawa, Kraków 1967, 1973.

3.2. Polská příjmení počestěná provopisně nebo tvaroslovně.

3.2.1. Při pravopisném počestování polských příjmení dochází k těmto postupům:

- polská spřežka *sz* se přepisuje českým grafémem *š*: *Gubisz* – *Gubiš*,
- polská spřežka *cz* se přepisuje českým grafémem *č*: *Czagarański* – *Čagarański*,
- polský grafém *ś* se počestuje na *s*: *Lubaś* – *Lubas*,
- polský grafém *ź* se počestuje na *ž*: *Kuźmiński* – *Kužmiński*,
- polský grafém *ń* se podle typografických zásad počestuje na *n*: *Biliński* – *Bilinski*,
- polský grafém *w* se přepisuje českým *v*: *Gawlas* – *Gavlas*,
- polské *l* se podle typografických zásad počestuje na *l*: *Długosz* – *Dlugoš*,
- polské *ę* se počestuje na *en*: *Kędzierski* – *Kendzierski*.

3.2.2. Tvaroslovné počestování polských příjmení se realizuje počestěním adjektivních či substantivních přípon: *ski* – *ský*: *Gajewski* – *Gajewský*, *Golombowski* – *Golombiowský*; *cky* – *cký*: *Slowacki* – *Slowacký*, *Kędzierski* – *Kendzierský*; *ik* – *ik*: *Gawlik* – *Gavlík*.

Z uvedených příkladů je patrné, že v některých případech dochází k počestění všech polských jevů pravopisných i tvaroslovných (*Długosz* – *Dlugoš*, *Szczurek* – *Ščurek*, *Głowacki* – *Glovacký*), častější jsou však případy, že dochází pouze k částečnému počestění, např. jen tvaroslovnému a ne již pravopisnému (*Szymański* – *Szymanský*, *Lubiwiecki* – *Lubiwiecký*), nebo jen pravopisnému, a to často jen dílčímu, nikoli komplexnímu (*Waciakowski* – *Waciakovski*).

3.3. Polská příjmení, v nichž nedošlo k žádnému počestění, tj. polská pravopisná i tvaroslovná podoba je v nich zachována. Jde např. o příjmení jako *Bielowski*, *Duczynski*, *Dzioba*, *Folwarczny*, *Gwozdiak*, *Leszczuk*, *Muczek*, *Perowski*, *Strzycharz*, *Salamanczuk*.

4. Závěrem lze shrnout, že v současné době pronikají do systému osobních jmen užívaných na území ČSR v důsledku mimojazykových skutečností i polská antroponyma. Ta z nich, která se stávají trvalou součástí českého antroponymického systému, se v průběhu času zpravidla v různé míře počestují; jména i příjmení se počestují pravopisně (*Wanda* – *Vanda*, *Długosz* – *Dlugoš*), příjmení též tvaroslovně (*Gawlik* – *Gavlík*). Nositelé rodných jmen zapsaných v polské podobě pocházejí nejčastěji ze smíšeného česko–polského manželství a výskyt takto zvolených jmen zhruba odráží oblibu těchto jmen v Polsku. Nositelé polských příjmení bývají povětšinou české národnosti.

Miloslava Knappová

POLNISCHE ELEMENTE
IN DER HEUTIGEN TSCHECHISCHEN ANTHROPONYMIE

In der Gegenwart dringen infolge der außersprachlichen Realität in das auf dem Gebiet der ČSSR benutzte anthroponymische System auch polnische Personennamen ein. Diejenigen von ihnen die zu einem bleibenden Bestandteil des tschechischen anthroponymischen Systems werden, unterliegen in der Regel allmählich in unterschindlichem Maße der Angleichung an das tschechische Sprachsystem, wobei die Vor- und Nachnamen orthographisch (*Wanda - Vanda, Długosz - Dluhoš*), die Nachnamen auch morphologisch (*Gawlik - Gavlik*) angeglichen werden. Die Träger, der in polnischer Form registrierten Vornamen stammen meistens aus einer gemischten tschechisch-polnischen Ehe, und das Vorkommen dieser Namen spiegelt deren Beliebtheit wider. Die Träger polnischer Nachnamen sind meistens tschechischer Nationalität.